Tiché jubileum

„*Netroubeno, nevyzváněno… tichem světel ohraženo*“ prošlo dvacáté výročí smrti a devadesáté výročí narození Josefa Floriana (9. února 1873 – 29. prosince 1941), zakladatele Dobrého Díla ve Staré Říši na Moravě. Má jistě oprávnění vědoucí mlčení úcty, neplatí to však o mlčení nevědomosti, a to bych se chtěl pokusit v případě Josefa Floriana aspoň několika slovy a zatím jen zcela fragmentárně rozptýlit.

Životní dílo Josefa Floriana započalo na přelomu století a bylo by stěží srozumitelné, kdybychom si nezpřítomnili atmosféru jeho vzniku. Mnohé jeho extrémní důrazy jsou pochopitelné jen jako reakce na tupost tehdejších poměrů. Florianovi se například maska oficiálního austrokatolicismu hnusila právě tak jako sebeuspokojený pozitivismus nastupující české buržoazie. Odpověď na otázky, které ho pálily, nenacházel pak u nás, ale v díle francouzského katolického outsidera Léona Bloy, jehož začal systematicky překládat. Bloyův pohled byl v podstatě originálním spojením autenticky středověkého prožitku světa s hloubkou moderní subjektivity, jak to dobře vysvítá z jeho deníků i odjinud. Toto východisko ovšem nebylo v 19. století něčím zcela ojedinělým a hlubší rozbor této světonázorové pozice by musil zahrnout její paralely i mimo Francii. Z této půdy vyrostlo několik představitelů protiměšťácké revolty s problematickým teoretickým vztahem k politicko-ekonomické dynamice dějinného pohybu, zato s bezprostřední účastí na utrpení všech touto dynamikou drcených a ponižovaných.[1] Zkoumat to zevrubněji není cílem dnešní stručné poznámky. O Florianovu názorovém východisku bych proto chtěl říci jen tolik, že mu poskytlo pevný orientační bod, který byl sice v mnohém důvodem k ostré výlučnosti jeho společenských

[1] Sem patří i známý dopis Jehana Rictuse, otištěný v úplnosti v Bloyových *Posledních sloupech církve* (1919, Dobré Dílo 59).

a světonázorových hodnotících soudů, ale zároveň evokoval charakteristickou velkorysost středověku ve věcech umění, tak odlišnou od postoje buržoazie. U Florianových literárních zájmů bych se chtěl trochu pozdržet a všimnout si zatím aspoň zčásti, jak byly jeho překladatelská a ediční činnost i osobní vliv recipovány slovesnými tvůrci meziválečného období.

Odhlédneme-li tentokrát od umělců církevně zakotvených, udržovali se Starou Říší intenzivní duchovní styk zejména Josef Čapek, František Halas a Vladimír Holan. Josef Florian dal také vícekrát najevo, jak si váží například právě veršů Halasových pro jejich „*bohatou ideovou konkordanci*“ (Archy č. 35/1936). Stejně přistupoval i k veršům Holanovým, próze Vančurově nebo meditacím Josefa Čapka. Florianův vztah k výtvarnictví vyžaduje samostatné zpracování, ale u jména Josefa Čapka nemohu vynechat zatím aspoň malou poznámku, že se na Florianových edicích podílel i přímo jako ilustrátor. Největší ohlas mezi umělci měla staroříšská činnost překladatelská. Krom Bloy to byly objevné překlady do té doby málo u nás známých francouzských autorů jako například J. Barbey d'Aurevillyho, E. Hella, Villierse de l'Isle Adam, F. Jammese nebo Ch. Péguyho. Péčí Florianových spolupracovníků vycházeli mj. také W. B. Yeats, J. M. Synge, G. K. Chesterton, americká moderna, například Vachel Lindsay a Sherwood Anderson, jinak u nás neznámý polský klasik Cyprian Norwid i existenciálně orientovaní myslitelé a umělci V. V. Rozanov, L. Šestov, R. Guardini, R. M. Rilke, F. Kafka (*Proměna* a drobné prózy), G. Trakl (záhy po knižním vydání originálu). Posledním Florianovým dílem byly překlady filosofické: Gabriel Marcel, Lefèvrovy rozmluvy s Blondelem. Překlad filosofické trilogie Maurice Blondela, z největší části dokončený, již vydat nestačil.

Z Florianových objevů nejvíce zaujal Léon Bloy a ohlas jednoho z jeho klíčových děl, *Krve chudého*, se ozývá i ve verších Františka Halase, u něhož je také doložen poznámkovým materiálem z pozůstalosti. Z jiných staroříšských autorů byl Halas zasažen zvláště silně G. Traklem. Nebyl to ovšem jediný pól Halasova světa, ostatně recepce jakéhokoli vlivu probíhá málokdy zcela přímočaře. To vidíme dobře na Josefu Čapkovi, který Florianovu úsilí jistě rozuměl, dedikoval mu svou prózu Okradli

chudého, a přesto zůstal ve svém *Kulhavém poutníkovi* k závěrům Guardiniho staroříšské knížky *Těžkomyslnost a její smysl* nedůvěřivý. Šlo tu ovšem o skutečný myšlenkový dialog, a Čapkův ideový nesouhlas Florianovi proto nebránil v tom, aby *Kulhavého poutníka* uvedl ve vánoční anketě mezi nejlepšími knihami roku.

Když Josef Florian za války odešel od nedokončeného díla, rozloučil se s ním František Halas básní, která z pochopitelných důvodů nemohla tehdy být otištěna. Pokud je mi však známo, nebyla otištěna ani po válce. Máme dnes se souhlasem Halasových dědiců radostnou příležitost to napravit. Několika motivy se tato krásná báseň přimyká k *Potopě*; vznikaly nepochybně v téže době.

Za Josefem Florianem

V takovém čase krví zaplískaném
v takovém čase srdcí zaječích
v takovém čase zčadne každý plamen
v tom čase kostí z knížek trčících

Beznoska vešla klidně přivítána
hlavatá tma mu zaclonila svět
zůstala lítost Nemoh donést Pána
Kousínek cesty kousek na dohled

V takovém čase lusky karabinek zrají
v takovém čase na zeď ohněm psáno zas
v takovém čase slova v zubech zavrzají
v takovém čase rtutí noci léčilas

Kdo čelistí soudu filištíny zničí
probudí roty slova spící ve zbroji
kdo zařve hněvy v ticho holubičí
kdo znepokojí nás když On spí v pokoji

V takovém čase verš bezmocně je sesut
v takovém čase přeražen slzící
v takovém čase si minci slibu nesu
raženou čerstvě měsíční Kremnicí

Ticho kolem Josefa Floriana by nemělo být důsledkem nepovědomí hodnot, které v naší kultuře něco znamenaly a dosud znamenají. Na druhé straně se však Florianovo dílo svou zvláštní atmosférou vzpírá jakékoli oficiálnosti a veřejnosti (v tom špatném slova smyslu, v jakém Bloy mluvil o „*veřejných duších*“). Ve svých fragmentárních poznámkách Florian jednou napsal: „*upřímně řečeno, mne veřejné mluvení nebaví, hovořím jen s přáteli, čtu, a co opravdu rád slyším, toť hlasy ptactva a noční vítr za okny a ve stromech*“ (Archy č. 41/1938). Myslím, že vážné studium by zasluhovala především Florianova částečně snad již zpracovaná korespondence a že by z toho mohla být pěkná knížka třeba v některém krajském nakladatelství.

1964

Obsah

Čísla stran v hranatých závorkách odkazují ke komentáři.

I

7 O „outsiderech“ v české literatuře [Josef Florian – Jakub Deml – Jaroslav Durych – Richard Weiner – Ladislav Klíma] (1959) [384]

16 Myšlenky a citáty [Josef Florian – Jakub Deml – Jaroslav Durych –Richard Weiner – Ladislav Klíma] [396]

27 Tiché jubileum [Josef Florian] (1964) [399]

31 My – civilizovaní Evropané [Bohumil Hrabal: Romance] (1964) [407]

35 K filmovému zpracování Kafkovy Proměny (1964) [410]

39 Básník, který nezná svého jména [Jakub Deml] (1964) [423]

52 Zahájení výstavy Dany Puchnarové (1965) [426]

56 Klímův příklad (1965) [427]

67 Citáty a aforismy [Ladislav Klíma] [431]

80 Na okraj filmu O slavnosti a hostech (1966) [433]

82 Smysl obrazu a časovost [Mikuláš Medek – Franz Kafka] (1966) [435]

90 Religiozita v umění a ideologie (1966) [445]

95 Verše Bohuslava Reynka (1967) [462]

97 Josef Zvěřina: Znakovost obrazové složky filmu. Lektorský posudek (1967) [464]

99 Zmatek kolem katolicity (1969) [464]

102 Lektorský posudek Cyrilometodějského kalendáře na rok 1970 (1969) [465]

104 K obrazům Josefa Vyleťala (1969) [467]

108 Vzájemná korespondence F. X. Šaldy a Jakuba Demla (spoluautorka Květoslava Neradová, 1969) [468]

118 Ladislav Klíma: Texty (1969, 1977) [469]

120 Úvod ke sborníku Egonu Bondymu k 45. narozeninám invalidní sourozenci (1975) [472]

123 Karel Schulz: Legendy a invokace (1980) [473]
124 Předmluva k francouzskému překladu Zapomenutého světla od Jakuba Demla (1981) [474]
132 Andrej Stankovič: Okradli chudého. Příběh Josefa Floriana a jeho díla (1982) [476]
133 Luxusní časopis [Rozmluvy] (1984) [478]
137 Mám-li se vyjádřit [Jan Pelc: *Děti ráje* – Józef Tischner: *Etika Solidarity*] (1984) [479]
138 Outsideři v české literatuře první poloviny 20. století (1985) [481]
143 Za Jindřichem Středou [Dr. Karel Schwarzenberg] (1986) [485]
145 Antonín Kratochvil: Oheň baroka (1986) [486]
152 Dopis kolegy Kratochvila (1987) [486]
153 Rozhovor s Václavem Výtvarem o Karlu Hynkovi (1987) [487]
156 Kritická glosa ze zápecí exilu [k překladu básní G. M. Hopkinse a románu Grahama Greena *Jádro věci*] (1987) [487]
158 Erratum s nezajímavou motivací (1987) [489]
159 Z četby roku 1988 [Michael Holquist: *Michail Bachtin* – František Šmejkal: *Josef Šíma*] (1989) [490]
160 Hommage à Hrabal (1989) [491]

II

167 Graham Greene – několik pohledů. K chystanému vydání Tichého Američana (1956) [492]
173 Graham Greene / Vědecký důkaz (přeložili Jan Čulík a Jiří Němec, 1958) [493]
177 Nad autorem a dílem [Robert Louis Stevenson] (1958) [494]
183 José Agustín Goytisolo: Rozjasnění – Jaime Gil de Biedma: Druzi z cest (1960) [497]

185 José Agustín Goytisolo / Rozjasnění (přeložili Jiří Němec a Josef Forbelský, 1960) [497]

191 Jaime Gil de Biedma: Druzi z cest (přeložili Jiří Němec a Josef Forbelský, 1960) [501]

199 Několik slov k románu Tichý Američan [Graham Greene] (1961) [501]

202 Graham Greene: Náš člověk v Havaně (1961) [501]

205 Graham Greene: Cesta bez map. Recenze (1961) [501]

207 Graham Greene / Mrtvý prales (přeložili Jiří Němec a Jan Válek, 1961) [502]

211 Jorge de Lima (1963) [502]

212 Jorge de Lima / Báseň na kteroukoli pannu (přeložil Jiří Němec, 1963) [503]

214 Henry Miller (spoluautor Jan Válek, 1963) [503]

234 Antoine de Saint-Exupéry: Zem ľudí (1964) [509]

236 Svědecká služba umění. K duchovnímu pozadí románového díla Grahama Greena (1964) [509]

249 Revolta a poezie v díle Luise Buñuela (1964) [526]

295 Bílá místa na mapě překladatelského impéria (spoluautor Vladimír Kafka, 1965) [529]

300 Charles Péguy (1965) [530]

302 Gerard Manley Hopkins (1965) [531]

303 Witold Gombrowicz / Banket (přeložili Olga Neveršilová a Jiří Němec 1965) [534]

310 Boris Pasternak: Doktor Živago (1965) [534]

312 Recenze výboru z esejů T. S. Eliota (1968) [534]

314 Gertrud von Le Fort (1971) [536]

315 Edmond Jabès / Z Knihy podob. 1976 (přeložil Jiří Němec, 1980) [536]

317 Franz Blei / Nazírání Boha (přeložil Jiří Němec, 1992) [537]

III

321 Jan Němec a Jiří Němec: Franz Kafka / Proměna (filmový scénář) (1964) [537]

375 Komentář

Přílohy

543 Jerzy Niewiadomski [= Jiří Němec]: O „outsiderach“ w czeskiej literaturze (1959)

553 [resumé] Jerzy Niewiadomski: La littérature tchèque du XX siècle: les écrivains méconnus (présentation et extraits) (1959)

554 Jerzy Niewiadomski [= Jiří Němec]: Ideowe tło twórczości Grahama Greene'a (1964)

573 mrt [= Miloslav Topinka a Rudolf Matys]: Fenomén katolicity v české poezii (1968)

578 Antonín Kratochvil: Ještě jednou o českém baroku – tentokrát jinak! Na okraj recenze J. Němce knihy Antonína Kratochvila Oheň baroka (1987)

585 Rejstřík

602 Poděkování